

SÖYLENCEBİLİMDEN GÖKBİLİME- KLASİK ÇAĞ YAZININDAN ÖRNEKLERLE BALİNA TAKIMYILDIZI (KETOS AETHIOPIOS)

FROM MYTHOLOGY TO ASTRONOMY- THE STORY OF WHALE CONSTELLATION (CETUS AETHIOPIUS)

Dr. Öğr. Üyesi Didem DEMİRALP

HBV Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü,
didemdemiralp@gmail.com

Ankara / Türkiye

ORCID: 0000-0003-4806-4006

Özet

Gök kürede seksen sekiz takımyıldız bulunur. İlkçağ'da astronomiyle uğraşanlar, takımyıldızların izdüşümlerinin oluşturdukları biçimleri, mitolojik öykülerin konusu olan kahraman ve hayvanlara benzetmişlerdi. Antik Yunanlı ve Romalı astronomlar da takımyıldızları, söylencelerden esinlenerek isimlendirmişlerdi.

Bu takımyıldızlardan biri, kuzey gök kürede bulunan –ve en büyük dördüncü takımyıldız olan –“Balina”dır. Her ne kadar “Balina” diye anılsa da bu yıldız kümesine ismini veren, mitolojide Ketos (Cetus) olarak bilinen bir deniz canavarıdır. Hikâyeye göre, Etiyopya (Habeşistan) kralı Kepheus'un karısı olan Kassiopeia, öyle kibirli bir kadınmış ki kendisinin (yahut kızı Andromeda'nın) Nereidler'den katbekat güzel olmasıyla övünürmüş. Bunu işiten tanrıçalar, Poseidon'u, bu aşağılamanın intikamını alsın diye ikna etmişler. Deniz Tanrısı, ülkeye devasa bir deniz canavarı göndermiş. Yaratık, büyük bir afete sebep olunca kral ve kraliçe, Ammon'a danışmış. Kâhin, prenses Andromeda'nın canavara kurban edilmesini buyurmuş. Devasa bir kayaya zincirlenen genç prenses, yaratık tarafından parçalanacağı sırada, gökyüzünden –kanatlı atı Pegasus'a binmiş halde - inen Perseus'un eliyle kurtarılmış. Yaratığı öldüren yiğit, Andromeda'yı eş olarak almış. Çiftin çok sayıda oğlu ve bir kızı olmuş. Bununla birlikte deniz ejderi –tıpkı hikâyenin diğer kahramanları gibi- gökteki takımyıldızlar arasına yerleştirilmiş.

Biz, bu makalede Saka, Koç, Irmak, Ocak, Balık, Heykeltıraş ve Boğa takımyıldızlarına komşu olup Perseus Ailesi takımyıldızları içinde yer alan Balina takımyıldızına adını veren efsanevî deniz yaratığının söylencesini, Antik Yunan ve Roma Edebiyatı'ndan seçip bir araya getirdiğimiz örneklerin ışığında aktarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Takımyıldız, Ketos, Andromeda, Perseus, Söylence.

Abstract

The sky is divided into 88 zones known as constellations. Early astronomers likened the patterns of constellations to mythological heroes, heroines and beasts. The astronomers in Ancient Greece and Rome were also gained inspiration from tales while naming the constellations. One of these constellations is Cetus and it is the fourth largest constellation in the sky.

Despite the fact that it is now called the Whale, it was named after Cetus, a huge sea monster in Greek mythology. In the myth, Cassiopeia, the arrogant wife of king Cepheus boasted that she (or her daughter Andromeda) was more beautiful than the Nereids, daughters of Nereus. When Poseidon heard this, he was so angry that he sent a sea monster to destroy the land. Trying to save the kingdom, Cepheus and Cassiopeia consulted the oracle of Ammon. She told them Andromeda had to be sacrificed to the monster to appease Poseidon. Hence the young princess was chained to a rock and left to be killed by the huge monster. The young princess was saved by Perseus who was flying by on the winged horse Pegasus. After he slew the monster, he married Andromeda. The couple had seven sons and one daughter. Besides this, the monster was placed among the constellations just as all the characters in the myth.

Our aim in this article is to study the myth of Cetus known as the Whale constellation as was narrated by Ancient Greek and Roman poets and authors. As a member of the Perseus family of constellations, Cetus is in the area of the sky that contains other water- related group of stars. They are Aquarius, Aries, Eridanus, Fornax, Pisces, Sculptor and Taurus.

Keywords: Constellation, Cetus, Andromeda, Perseus, Myth.

1. GİRİŞ

Gök kubbe, seksen sekiz takımyıldız ev sahipliği yapar. Antik Çağ'da astronomiyle uğraşanlar, takımyıldızların mürtesemlerinin oluşturdukları biçimleri, efsanelere konu olan kadın, erkek ve hayvanlara benzetmişlerdi. Antik Yunanlı ve Romalı astronomlar da takımyıldızları, mitolojiden ilham alarak isimlendirmişlerdi.

Bu takımyıldızlardan biri, kuzey gök kürede bulunan –ve en büyük dördüncü takımyıldız olan- “Balina”dır. Her ne kadar “Balina” diye anılsa da bu yıldız kümesine ismini veren, mitolojide Ketos¹ olarak bilinen bir deniz canavarıdır. Hikâyeye göre, Etiyopya kralı Kepheus'un² karısı olan Kassiopeia, öyle kibirli bir kadını ki Nereidler'den³ katbekat güzel olmakla övünürmüş. Bunu işiten tanrıçalar, Poseidon'u⁴, bu aşağılamanın intikamını alsın diye ikna etmişler. Tanrı, ülkeye devasa bir deniz canavarı göndermiş. Yaratık, büyük bir afete sebep olunca kral ve kraliçe, Ammon'a⁵ danışmış. Kâhin, prenses Andromeda'nın canavara kurban edilmesini buyurmuş. Devasa bir kayaya zincirlenen genç prenses, yaratık tarafından parçalanacağı sırada, gökyüzünden –kanatlı atı Pegasos'a⁶ binmiş halde - inen Perseus'un⁷ eliyle kurtarılmış. Yaratığı öldüren yiğit, Andromeda'yı eş olarak almış. Çiftin çok sayıda oğlu ve bir kızı olmuş. Bununla birlikte deniz ejderi, gökteki takımyıldızlar arasına yerleştirilmiş.

¹ Yahut Ketos Aithiopios/ Cetus Aethiopius.

² Kral Belos'un oğlu. Kassiopeia ile olan birlikteliğinden, Andromeda dünyaya gelmiş.

³ Veya Nereus kızları. Deniz perileri. İlk kuşak tanrılardan –deniz ihtiyarı olarak da anılan- Nereus ile Doris'ten doğan elli kız.

⁴ Olymposlu tanrı. Denizlerin egemeni. Roma mitolojisinde Neptunus (Neptün).

⁵ Ya da –Siva vahasında bulunan- Ammon Tapınağı'nın kâhini.

⁶ Üç dişi canavardan (Gorgo) biri –ve içlerindeki tek ölümlü olan- Medusa'nın kanından doğan. Perseus'un başını – orağıyla- keserek katlettiği Medusa'nın yüzüne bakan, taş kesilirmiş.

⁷ Baş tanrı Zeus ile Argos prensesi Danae'den doğan. Efsanevî kahraman.

Biz, bu makalede Saka⁸, Koç⁹, Irmak¹⁰, Ocak¹¹, Balık¹², Heykeltıraş¹³ ve Boğa¹⁴ takımyıldızlarına komşu olup Perseus Ailesi takımyıldızları¹⁵ içinde yer alan Balina takımyıldızına adını veren efsanevi deniz yaratığının söylencesini, Antik Yunan ve Roma Edebiyatı'ndan seçip bir araya getirdiğimiz örneklerin ışığında aktarmaktır.

2. BALINA (CETUS) TAKIMYILDIZININ MİTOLOJİK ÖYKÜSÜ

2.1. Hyginus¹⁶- Masallar¹⁷

“Cassiopeia, kızı Andromeda'nın Nereus'un kızlarından çok daha güzel olduğunu iddia edince, Neptunus, prensesin, deniz canavarı Cetus'a kurban olarak sunulmasını buyurmuş. Söylenceye göre, genç kızın hayatını kurtaran –ayaklarında Mercurius'un¹⁸ kanatlı sandaletleriyle uçarak oradan geçen Perseus olmuş” (Hyginus, 2007: 118).

2.2. Hyginus- Gökbilimi¹⁹

“Euripides²⁰ ve diğerlerinin ortaya koyduğu gibi, o²¹, Etiyopyalılar'ın kralı Phoenix'in²² oğlu ve deniz canavarına kurban edilen Andromeda'nın babası imiş. Genç kızı kurtaran Perseus, onu, kendisine eş olarak almış. Ve sonra tüm aile gökyüzüne alınmış. Tanrılar, Cepheus'u da takımyıldızların arasına yerleştirmişler” (Hyginus, 1985: 40).

“Deniz canavarı Cetus'a kurban olarak sunulan Andromeda'yı kurtaran, Perseus imiş” (Hyginus, 1985: 41).

“Cetus (Deniz canavarı) takımyıldızı: Rivayete göre, deniz canavarını, Andromeda'yı öldürsün diye gönderen, Neptunus imiş. Perseus'un canını aldığı bu yaratık, gerek boyutunun büyüklüğü gerekse onu katledenin kahramanlığından dolayı gökyüzündeki takımyıldızların arasına yerleştirilmiş” (Hyginus, 1985: 68).

2.3. Propertius²³- Ağıtlar²⁴

“Denizin derinliklerinde yaşayan canavara (Monstris Marinis) kurban edilmek istenen Andromeda, bir başkası değil ama sadece o, Perseus'un şanlı karısı oldu” (Propertius, 1929: 145).

⁸ Ya da Aquarius.

⁹ Veya Aries.

¹⁰ Yahut Eridanos.

¹¹ Ya da Fornax.

¹² Veya Pisces.

¹³ Yahut Sculptor.

¹⁴ Ya da Taurus.

¹⁵ Perseus'tan (Kahraman) başka Andromeda (Zincirli Prens), Cassiopeia (Kraliçe), Cepheus (Kral), Cetus (Balina), Pegasus (Kanatlı At) gibi.

¹⁶ Ya da Sahte Hyginus. Gaius Julius Hyginus (İ. Ö. 64- İ. S. 17). Romalı âlim. Tarım, arıcılık, coğrafya, tarih gibi konularda yazmıştır. Günümüze kalan ve Hyginus'un adıyla anılan iki kitabı “Masallar” ile “Gökbilimi” ise olasılıkla ona ait değildir.

¹⁷ Veya Fabularum Liber. İki yüz yetmiş yedi hikâye içerir.

¹⁸ Merkür. Tanrıların habercisi. Yunan mitolojisinde –Zeus ile Maia'dan doğan- Hermes.

¹⁹ Ya da De Astronomia (Poetica Astronomica).

²⁰ İ. Ö. 485- 406. Yunanlı tragedya şairi.

²¹ Cepheus.

²² Phoiniks. Fenike kralı Agenor'un oğullarından biri. Bir efsaneye göre, Kepheus'un babası oymuş.

²³ Ya da Sextus Propertius (İ. Ö. 50- 2). Latin mersiye ozanı. Günümüze kalan dört ağıt kitabını İ. Ö. 29- 16 yılları arasında yayınlamıştır.

²⁴ Yahut Elegia.

2.4. Ovidius²⁵- Dönüşümler²⁶

“Cepheus’un ülkesini gördü Perseus. Orada masum Andromeda’nın, anasının dili yüzünden, cezasını çekmesini buyurmuştu adaletsiz Ammon. Genç kızın kollarının bir kayaya bağlandığını gördü. Hafif esinti kızın saçlarını dalgalandırmasaydı eğer ve gözlerinden yaşlar akmasaydı, onun mermer bir heykel olduğunu zannedirdi. Yanıp tutuştu bilmeden ve şaşkına döndü soylu güzelliğinden. Kanatlarını çırpmayı unuttu havada neredeyse. Süzülerek aşağı indi ve “Yazıklar olsun şu zincirlere ey genç kız! Seni değil, tutkulu âşıkları birbirine bağlamalı onlar. Yalvarırım söyle bana hem kendi hem de bu ülkenin adını ve neden zincirlerle bağlandığını!”. Evvela sessiz kaldı o, utandı bir erkekle konuşmaya... Israrla sorunca, kendi hatasıymış gibi görünmesin diye, hem kendi adını hem de ülkesinin ismini söyledi. Bir de anasının güzelliğiyle nasıl övündüğünü. Çok geçmemişti ki deniz kabarıp gürlledi. Bir canavar (Belua Ponti) çıkıp geldi uçsuz bucaksız denizden. Göğsünün altına aldı engin denizi. O vakit çığlık attı genç kız. Oradaydılar yaşlı babası ve anası. İkisi de çaresiz. En çok da anası. Yardım edemediler ama yalnızca ağlayıp sızlayarak zincirlenen bedene sarılırdılar. Yabancı şöyle dedi: “Ağlayıp sızlamak için vakit yok. Şimdi, hemen yardıma koşmalı. Ben Perseus’um. Jupiter’den²⁷ ve hapsedildiğinde, Jupiter’in meyve veren altınla doldurduğu o kadından cana gelen.²⁸ Yılan saçlı Gorgo’yu alt eden ve göklerde kanatlarını çırparak gitmeye cesaret eden Perseus. Bu kız isteyecek olsaydım, şüphesiz seçerdiniz beni damat olarak. Böyle muhteşem bir çeyize ek olarak, tanrıların da yardımıyla size hizmet edeceğim. Şartım şu: Kızınızı kurtarma cesaretini gösterirsem, onu, bana vereceksiniz!”. Şartı kabul etti ana- baba. Kim etmezdi ki? Yardımını istediler ve krallığı vaat ettiler çeyiz olarak... Aniden yerden sıçrayıp bulutlara yükseldi Perseus. Yiğidin gölgesini denizin yüzeyinde gören canavar vahşice saldırdı ona. Havada hızlıca baş aşağı süzülen Perseus, saldırdı hayvanın sırtına, sapladı –kıvrık kancasına dek-kılıcını o kükrerken, sağ omzuna. Ağır yaralanan canavar kâh şiddetle havaya fırladı kâh dalgalara daldı kâh köpek sürülerinin çevrelediği vahşi ama korkmuş bir domuz gibi döndü durdu. Tez kanatlarıyla kaçtı Perseus düşmanın ısırıklarından. Sapladı açıkta kalan her yanına kılıcını. Kâh midye kabuklarıyla kaplı sırtına kâh kaburgalarının arasına kâh kuyruğunun en ince yerine. Canavar kanla karışmış su kustu. Kanatları ıslanıp ağırlaşınca serpintiyle, ıslanan sandaletlerine daha fazla güvenemedi Perseus. Bir kaya gördü durgun suda belirginleşen ama deniz yükseldiğinde gizlenen. Kayanın tepesine sıkıca tutunup sol eliyle, kılıcını sapladı tekrar ve tekrar canavarın kasığına. Sevinç çığlıkları sardı kıyıları, gök kubbeyi, tanrıların yurdunu. Mutlulukla selamladılar damatlarını Cepheus ve Cassiopeia, evin kurtarıcısı ve dayanağı olarak. Zincirleri çözüldü, kurtarıldı genç kız, yürekli delikanlının ödülü...” (Ovidius, 2019: 122- 125; Ovid, 2004: 164- 167).

2. 5. Ovidius- Dönüşümler

“Phineus’a²⁹ öfkelenen Cepheus: Onu, senden alan Perseus değil, doğrusunu istersen, Nereus’un kızları ve haşın tanrı- boynuzlu Ammon’un kendisidir. Etim ve kanımla beslenmeye gelen Deniz canavarıdır (Belua Ponti)” (Ovidius, 2019: 128).

²⁵ Veya Publius Ovidius Naso (İ. Ö. 43- İ. S. 17). Latin şair. Günümüze kalan eserleri arasında “Aşk Sanatı”, “Kadın Kahramanlar”, “Roma Takvimi” ve “Dönüşümler” sayılabilir.

²⁶ Ya da Metamorphoses

²⁷ Zeus’un Roma mitolojisindeki karşılığı.

²⁸ Bir efsaneye göre, Argos’un kralı olan Akrisios, bir biliciden, doğacak erkek torununun onu öldüreceğini işitmiş. Prenses Danae’yi bir odaya kapatmış. Lakin altın yağmuru olarak odaya yağan Zeus, genç kadını hamile bırakmış ve Perseus doğmuş. O vakit kral, kız ve torununu bir sandığa koyarak denize atmış. Zeus’un koruduğu ana oğul, Seriphos Adası’nda kıyıya çıkmışlar. Danae, adanın kralı Polydektes’in kardeşi Diktys’e sığınmış. Ne var ki, Polydektes, genç kadına göz koymuş. Onu elde edebilmek için de Perseus’u, Medusa’yı öldürmekle görevlendirmiş. O esnada kral, hem Danae’ye hem de erkek kardeşine zorbalık yapıyormuş. Fakat Perseus –elinde tuttuğu- Medusa’nın başıyla geri dönmüş ve kralı taşa çevirmiş. Ardından krallığı Diktys’e bırakarak anasını Argos’a geri götürmüş (Erhat, 2017: 89) Ayrıca Bkz. 6. dipnot.

²⁹ Cepheus’un erkek kardeşi. Rivayet odur ki yeğenine göz koymuş ve –yanında adamları olduğu halde- düğünü basmış. Perseus ile dövüşmüş.

2. 6. Yaşlı Plinius³⁰- Doğa Tarihi³¹

“Yafa’nın, tufandan evvel var olduğu anlatılır. Bir tepenin üzerinde yer alan kentin karşısında bir kaya bulunur. Derler ki, Andromeda’nın bağlandığı zincirlerin izleri, hâlâ kayanın üzerindedir. Burada efsanevi tanrıça Ceto’nun³² bir kült alanı vardır” (Pliny, 1947: 273).

2. 7. Apollodoros³³- Kitaplık³⁴

“Kepheus’un hükmettiği Etiyopya’ya varan Perseus, kralın kızı Andromeda’nın, yem olarak, deniz canavarı Ketos’a verildiğini gördü. Kepheus’un karısı Kassiopeia, güzellikte Nereidler’le yarışıyor, onlardan üstün olmakla övünüyordu. Nereidler öfkeleniler. Onların gazabını paylaşan Poseidon, karayı istila eden bir sel ve bir deniz canavarı yolladı. Fakat Ammon kâhini, Kassiopeia’nın kızı Andromeda, canavara yem olarak verilirse, felaketten kurtulacakları kehanetinde bulundu. Etiyopyalılar’ın zorlaması sonucu, Kepheus, kızını bir kayaya zincirledi. Perseus, ilk görüşte genç kıza âşık oldu. Canavarı öldürüp kıızı kurtarmaya söz verdi. Tek bir şartı vardı: Genç kız, kendisine eş olarak verilecekti. Yeminler edildi. Perseus, deniz canavarını öldürüp Andromeda’yı kurtardı. Lakin Andromeda’nın ilk nişanlısı ve Kepheus’un erkek kardeşi olan Phineus, Perseus’a bir komplo kurdu. Bunu fark eden Perseus, ona ve arkadaşlarına Gorgo’yu gösterdi ve tümünü taşa çevirdi (Apollodoros, 2017: 142- 143).

2. 8. Pausanias³⁵- Yunanistan’ın Tasviri³⁶

“İbraniler’in yurdunda –Yafa kentine yakın bir yerde- bulunan bir gölcüğün rengi, kan kırmızısıdır. Gölcük, denize yakındır. Yerli halkın anlattığına göre, Kepheus’un kızıyla evlenen Perseus, deniz canavarı Ketos’u katlettikten sonra bu su kaynağında yıkanmış” (Pausanias, 1926: 371).

2. 9. Yaşlı Philostratos³⁷- Tasvirler³⁸

“Hayır, burası Kızıl Deniz (Thalassa Erythra) değil! Şuradaki insanlar da Hintli değil ama Etiyopyalı. Bir de Yunanlı genç bir adam var. Onun, aşkı uğruna giriştiği kahramanlık tasvir edilmiş diye düşünüyorum. Hikâyeyi sen de duymuşsundur çocuğum. Derler ki Perseus, Etiyopya’da, Atlantik’in (Atlantikos) derinlerinden çıkıp gelen bir deniz canavarı Ketos’u katletmiş. Yaratık, ülkenin hayvan sürülerine ve insanlarına saldırmaktaymış. İşte ressam bu masalı resmetmiş. Onun, canavara teslim edilen Andromeda için duyduğu hüznün de resmine yansımış. İkili arasındaki mücadele bitmiş. Bak, canavar kanlar içinde kıyıda uzanıyor. Eros³⁹ ise Andromeda’nın zincirlerini çözüyor. Tanrı, her zamanki gibi kanatlarıyla betimlenmişse de burada sıra dışı olan, onun genç bir adam olarak resmedilmiş olması. Soluk soluğa kalmış, bitap düşmüş. Yorulmuş çünkü mücadeleden önce Perseus ona yakarmış ve yaratığa saldırırken kendisine yardım etmesini dilemiş.

³⁰ Veya Gaius Plinius Secundus (İ. S. 23/4- 79). Romalı âlim ve yazar. Günümüze ulaşan tek eseri, otuz yedi kitaptan oluşan “Doğa Tarihi”dir. Yapıt, o dönemde bilimin ulaştığı düzeyi göstermesi açısından önemlidir.

³¹ Yahut Naturalis Historia.

³² Ya da Keto. Yunan mitolojisinde Deniz (Pontos) ile Toprak Ana’nın (Gaia) kızı. Aynı zamanda erkek kardeşi olan Phorkys ile olan birlikteliğinden birçok canavar dünyaya gelmiş.

³³ Veya Sahte Apollodoros. Yazarın kimliği tartışmalıdır. Bununla birlikte üç kitaptan oluşan ve mitolojik bir yapıt olan “Kitaplık”, İ. S. 1. ya da 2. yüzyıla tarihlendirilir.

³⁴ Ya da Bibliotheka.

³⁵ İ. S. 110- 180. Yunanlı gezgin ve coğrafyacı. “Yunanistan’ın Tasviri” başlıklı eseri, on kitaptan oluşur. Pausanias, gördüğü sanat eserlerini tasvir etmiş ve duyduğu yerel âdet ve söylenceleri de kaleme almıştır.

³⁶ Veya Periegesis tes Hellados.

³⁷ Yahut Flavios Philostratos (İ. S. 190- 230). Yunanlı yazar. “Tasvirler” başlıklı iki kitaplık yapıtında, Napoli’deki bir resim sergisinde görmüş olduğu ve birçoğu mitolojik temalı altmış dört tabloyu anlatır.

³⁸ Ya da Eikones.

³⁹ Aşk tanrısı.

Duası kabul olmuş. Genç kız ise Etiyopyalı olsa da açık tenli. Büyüleyici bir güzelliği var. Biraz da şüpheci görünüyor. Sevinç içinde ama aynı zamanda korkmuş. Perseus'a bakıyor ve ona gülümsüyor" (Philostratus, 1931: 115- 119).

2. 9. Nonnos⁴⁰- Dionysos'un Serüvenleri⁴¹

"Kronosoğulları'nın⁴² az sonra gök kubbeye yerleştireceği deniz canavarı Ketos'a, Perseus'un orağına, Andromeda'ya, Gorgo Medusa'nın görkemine bakın! (Nonnos, 1940a: 279).

"Perseus'un, deniz canavarı Ketos'u öldürdüğü yer, Erythrai Denizi civarı imiş (Nonnos, 1940b: 85).

"Perseus, bir deniz canavarını katletmiş; Gorgo'nun bakışıyla denizin derinliklerinden çıkıp gelen o yaratığı taşa çevirmiş" (Nonnos, 1940b: 257).

"Deniz canavarı (Ther Thalassios) taşa dönüşmüştü... Nereidler, Andromeda'nın kocasının karşısında tir tir titremişlerdi (Nonnos, 1940b: 417).

"Perseus, devasa bir deniz canavarını taşa çevirmiş... Uçarak Andromeda'nın yanına varmış ve genç kızın zincirlerini çözmüş. Ardından taşa dönüştürdüğü deniz canavarını ona evlilik hediyesi olarak sunmuş (Nonnos, 1942: 409).

3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Modern astronomide bilinen takımyıldız sayısı seksen sekiz olup, bunlardan biri de Balina yıldız kümesidir. Balina, aynı zamanda bilinen en eski yıldız kümelerinden biridir.⁴³ Öte yandan Antik Çağ'ın gök bilimcileri, bu takımyıldızda, ilk olarak bir deniz canavarından ilham alarak Ketos (Cetus) adını vermişlerdi. Devasa bir canavar olduğuna inanılan ve denizin derinliklerinden çıkıp geldiği rivayet edilen bu acımasız yaratığın –Zeusoğlu Perseus tarafından katledilişine dair anlatılan- efsanesi, gerek Yunanlı gerekse Romalı yazın ustalarının çok sayıdaki anlatısına konu olmuştu.

Romalı Hyginus, bilginin adıyla birlikte anılan ve iki yüz yetmiş yedi masal içeren "Masallar" başlıklı kitabında, anasının gururunun kurbanı olan Habeş prensesi Andromeda'nın –tanrı Neptunus'un buyruğu uyarınca- deniz canavarına kurban edilmek üzere iken Perseus tarafından kurtarıldığını anlatır. Yiğit –haberci tanrı Mercurius'un kanatlı sandaletlerini giymiş halde- uçarak gelmiş ve genç kızı kurtarmış. Yine Hyginus'un "Gökbilim" başlığını taşıyan yapıtında anlattığına göre, Olymposlu tanrılar, yalnızca genç prenses Andromeda'yı ve onunla evlenen Perseus'u değil ama tüm aileyi takımyıldızlara dönüştürmüşler. Deniz canavarı da bir yandan sahip olduğu devasa boyut ama öte yandan Zeusoğlu'nun yiğitliğinden dolayı gök kubbedeki yıldız kümelerinden biri olmuş.

Başka bir Romalı olan şair Propertius ise "Ağıtlar" isimli şiir kitabında, denizin dibinde yaşayan canavara yem olarak sunulan Andromeda'yı, Perseus'un yüce karısı olarak nitelendirir.

Ovidius'a gelince, o, on beş kitaptan oluşan –ve Yunanlı ve Romalı mitos kahramanlarının sıra dışı başkalaşım öykülerini anlatan- devasa eseri "Dönüşümler"de, Perseus'un, genç prenses Andromeda'yı deniz canavarının elinden kurtarışını ve yaratığı alt edişini ayrıntılı olarak tasvir eder. Şair, Perseus'un bu başarısının, tanrıların yurdunda büyük bir sevince sebep olduğunu da ekler. Yine Ovidius'un ifadelerine bakılırsa, Kepheus –kızına göz koyan- erkek kardeşine hiddetlenerek, Andromeda'nın, canavardan başka deniz perilerinin ve Ammon'un kurbanı olduğunu söylüyormuş.

⁴⁰ İ. S. 5. yüzyılda yaşamış Yunanlı şair. "Dionysos'un Serüvenleri" başlığını taşıyan ve şarap tanrısının maceralarını anlatan şiiri, kırk sekiz kitaplık bir çalışmadır.

⁴¹ Ya da Dionysiaka.

⁴² Zeus, Hades ve Poseidon.

⁴³ Ketos (Cetus) adıyla. Yunanlı gök bilimci Ptolemaios'un (Claudius Ptolemaeus Batlamyus) (İ. S 100- 170) "He Mathematike Syntaxis"- "Almagest" ya da "Büyük Bileşim" başlıklı on üç kitaplık eserinde tanımladığı kırk sekiz takımyıldız arasında yer alır. Ptolemaios, eserinin yedinci ve sekizinci kitaplarını durağan yıldızlara ayırmıştır.

Yine bir Romalı entelektüel ve aynı zamanda bir yazar olan Plinius ise günümüze ulaşan ve otuz yedi kitaptan meydana gelen “Doğa Tarihi”nde, Andromeda efsanesinin geçtiği yerde, Deniz ile Toprak Ana’dan dünyaya gelen –ve sayısız canavarın anası olan- bir tanrıçanın (Keto’nun) kutsal alanı olduğunu ifade eder.

Deniz canavarı Ketos’un söylencesini kaleme alan Yunanlı edebiyatçılar arasında akla ilk gelen ise Apollodoros’tur. Sahte Apollodoros olarak da anılan yazar, üç kitaptan oluşan –mitoloji temalı- “Kitaplık” başlıklı yapıtında, Andromeda’nın, Perseus tarafından canavarın elinden kurtarılışını anlattıktan sonra, iki gencin evlenmesi öncesinde, prensesin –ilk nişanlısı olan- amcasının ve iş birlikçilerinin, Perseus’a tuzak kurduklarını ifade eder. Ne var ki yiğit durumu fark etmiş ve bu oyuna katılan herkesi –Medusa’nın başını göstererek- taşa dönüştürmüştü.

Roma Çağı’nda yaşamış bir Yunanlı seyyah olan Pausanias’a gelince, o, on kitaplık devasa eseri “Yunanistan’ın Tasviri”nde, Yafa yakınlarında yer alan bir su kaynağının rengini, kan kırmızısı olarak nitelendirir. Seyyah, bu durumu, İbraniler’den işittiği bir efsaneyle ilişkilendirir. Hikâyeye göre, Perseus, deniz canavarını katlettikten sonra, ellerini bu suda yıkamış.

Yazar Philostratos ise “Tasvirler” başlıklı kitabında, Napoli kentinde gezdiği bir resim sergisindeki tablolardan birinin temasının, Ketos’un öldürülüşü olduğunu anlatır. Philostratos’un ifadesine göre, sanatçı, bu zorlu iş için Perseus’un yardımına koşan Eros’u –alışılmadık bir biçimde- genç bir adam olarak resmetmiş. Yanı sıra aşk tanrısı bitap bir halde imiş. Öte yandan genç Andromeda hem çok güzelmış hem de sarışın.

Yine Roma Dönemi’nde yaşayan ve Yunanlı bir şair olan Nonnos ise, “Dionysos’un Serüvenleri” isimli –kırk sekiz kitaptan oluşan- eserinde, evvela, okuyucusunu, gökyüzünde yer alan ve deniz canavarı efsanesiyle ilişkilendirilen takımyıldızların görkemine bakmaya davet eder. Şair, Perseus’un, deniz canavarını katlettiği yeri, Erythrai Denizi olarak nitelendirir. Yiğit, derin denizlerde yaşayan devasa yaratığı, taşa çevirmiş. Onun –elinde tuttuğu Gorgo’nun kafasıyla- başardığı bu işi gören deniz perileri çok korkmuşlar. Yine şairin söylediğine göre, Perseus, taşlaşan yaratığı, müstakbel gelinine düğün armağanı olarak vermiş.

KAYNAKÇA

Apollodoros. (2017). Bibliotheka- Yunan Mitolojisi (Çev. Nur Nirven), Pinhan Yayıncılık, İstanbul.

Hyginus, G. J. (1985). The Poeticon Astronomicon (Trans. Mark Livingston & Smith D. Neal), Allen Press, California.

Hyginus, G. J. (2007). Fabulae- Apollodorus' Library & Hyginus' Fabulae: Two Handbooks of Greek Mythology (Trans. Stephen M. Trzaskoma & Smith Scott R.), Hackett Publishing Inc., Indianapolis.

Nonnos. (1940a). Dionysiaca In Three Volumes- Volume I. Books I- XV (Trans. W. H. D. Rose), Harvard University Press, Massachusetts.

Nonnos. (1940b). Dionysiaca In Three Volumes- Volume II. Books XVI- XXXV (Trans. W. H. D. Rouse), Harvard University Press, Massachusetts.

Nonnos. (1942). Dionysiaca In Three Volumes- Volume III. Books XXXVI- XLVIII (Trans. W. H. D. Rouse), Harvard University Press, Massachusetts.

Ovid. (2004). Metamorphoses (Trans. David Raeburn), Penguin Books, London.

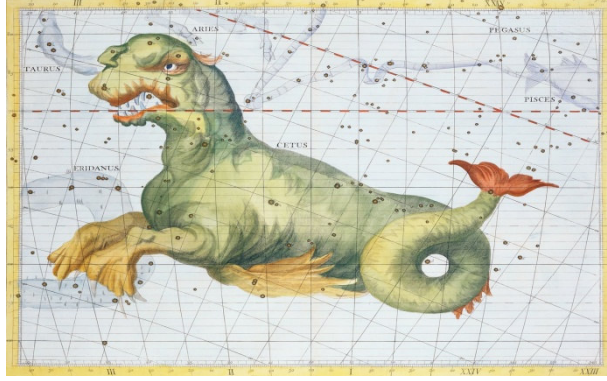
Ovidius. (2019). Dönüşümler I- XV (Çev. Asuman Coşkun Abuagla), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Pausanias. (1926). Description Of Greece In Six Books- Volume II. Books III- V (Trans. W. H. S. Jones & Ormerod H. A.), William Heinemann Ltd., London.

Philostratus. (1931). Philostratus The Elder- Imagines (Trans. Arthur Fairbanks), William Heinemann Ltd., London.

Pliny. (1947). Natural History In Ten Volumes- Volume II. Libri III- VII (Trans. H. Rackham), Harvard University Press, Massachusetts.
Propertius. (1929). Propertius (Trans. H. E. Butler), William Heinemann Ltd., London.

RESİMLER

Resim 1: Ketos (Cetus) Balina Takımyıldızı

Resim 2: Ketos (Cetus), Perseus ve Andromeda

Resim 3: Perseus Takımyıldızı